

Nicolae Coande

Soljenițin, Russell, pescarul și clătitele

Prin 1983, vara, la un chioșc de ziare din Craiova am dat de o carte de peste 600 de pagini în care erau prezentate profilurile tuturor laureaților Premiului Nobel pentru literatură – din 1901 până în 1983. Cartea, al cărei redactor era Laurențiu Ulici, fusese tipărită, în seria „Umanism și Pace”, ca almanah al revistei „Contemporanul”. Redactor șef al revistei era Dumitru Radu Popescu.

Am răsfoit-o și mă interesa în mod deosebit deoarece unii dintre autorii prezenți acolo îmi erau total necunoscuți, iar alții erau traduși cu pagini noi în România. Nu mi-am procurat-o, însă: costa 40 de lei și nu aveam banii aștia, așa că am dat cu repeziciune paginile promițându-mi să revin când găsesc banii. Nu s-a întâmplat asta, toamna am plecat în armată (amânasem destul, vreo doi ani), iar când am revenit, în februarie 1985, evident că nu se mai găsea. Dar nu despre armata mea vreau să vorbesc aici (deși mediul în care am executat-o m-a făcut să înțeleg mai bine cărțile lui Soljenițin, n-o să vă vină să credeți). Ceea ce m-a frapat la o primă ochire au fost paginile dedicate laureatului literar Nobel pe anul 1970. „Dedicate”, e un fel de a spune – ele nu existau. Exista doar o pagină cu numele lui Soljenițin, data nașterii, câteva titluri de cărți și... atât. Nici fotografie nu avea, în locul acesteia tronau niște reproduceri după Rembrandt, între care „Peisaj marin cu pescar și undiță”. Ce avea undița cu prefectura? În trecut fie spus, Bertrand Russell, laureat al Nobelului pentru literatură pe anul 1950, a avut parte de același „tratament”, iar în locul fotografiei filozofului a fost reproducă tot o pictură a lui Rembrandt: „Vânzătoarea de clătite”. Se știe cât de mult îi plăceau clătitele celui de-al treilea Lord Russell. Clătitele, dar și manifestațiile contra sistemului (a fost arestat pentru pacifism în timpul Primului Război Mondial, cu acuzația că a făcut declarații care ar fi „prejudiciat relațiile dintre Majestatea sa, regele George al V-lea, și Statele Unite” – un om serios, nu-i vorbă). Iar Rembrandt, după cum se știe, era pictorul preferat al românilor în comunism, după Piliuță și Hatmanu, zugravii fericiți ai lui Ceaușescu.

Ironic, cât se poate în variantă românească, antologatorul anunța într-o scurtă notă, că lucrarea este singulară „după câte știm, chiar pe plan mondial”. Protocronismul dădea la români fructe și flori când nu te (mai) așteptai. Am fost mirat, din mai multe motive: cum poți să prezinți pe cineva care este atât de notoriu, cum trebuie

să fie un laureat Nobel, doar cu numele? Cum e posibil ca traducătorii să nu sufle un cuvântel despre autor și să nu traducă măcar două pagini din cărțile sale? Nu se mai știa rusă în România? Nu făcuseră rost de cărțile lui, măcar de o revistă? Mai bine lipsă, dacă asta înseamnă „singularitate”. Nu știam nimic despre Soljenițin și o bănuială începuse să mijască în mintea mea: dacă e indezirabil pentru autoritățile comuniste românești? Dar ce a scris, domnule, omul ăsta că

dintre toți laureații doar el (și englezul) nu are fotografie și nici nu i se prezintă literatura? Mister! Mai târziu am putut avea întreg scenariul clarificat, inclusiv pe partea de dogmatică românească: deși publicat în Rusia, dezvăluise crimele comunismului, iar Ceaușescu, perfectul lup în blană de oaie, era intrabil în chestia asta. Bine, după 1974 scriitorul a fost expulzat din Rusia, era prin America și de acolo critica sistemul comunist (ba chiar și pe cel occidental!). Bun, dar despre noi se spunea că le stăm rușilor în coastă ca ghimpele... românesc! Vorbe – pe linie ideologică, Ceaușescu era mai catolic decât Andropov, liderul sovietic de atunci. Până și cubanezii traduseseră „O zi din viața lui Ivan Denisovici”, iar cartea a putut fi zărită în București, cu prilejul unei expoziții de carte cubaneză! Asta, în trecere și pe scurt, despre presupusul „liberalism” al lui Ceaușescu, inamic declarat al cărților care nu erau „pe linie” (vezi cartea lui Liviu Malița, „Ceaușescu, critic literar”, Ed. *Vremea*, 2010).

În postfața seacă, nenuanțată, L. Ulici afirma că „existența marilor scriitori și a marii literaturi în secolul al XX-lea a fost mereu și fătis legată de un ideal pacifist” (păi, Russell era unul dintre campionii pacifismului și nu figura cu nici un text, deși fusese tradus cu două cărți la noi), pentru a continua apoteotic: „Marea literatură a lumii moderne, partea din ea cu laurii Nobelului, exprimă în multiple înfățișări aceeași credință în valorile umane.” Cu „fînețe” opacă la adevăr, Ulici cita ceea ce afirmase, „riscând”, un poet în „negura anilor patruzeci”: *Nimic nu va putea întuneca frumusețea acestei lumi*. Asta ne spunea și Soljenițin, doar că nu în termeni ditirambici și echivoci în cel mai înalt grad „hermeneutic”. În trecut fie spus și alți critici literari serioși aveau probleme cu receptarea lui Soljenițin, inclusiv după 1989. Unul, care stătuse vreo zece ani prin State, nu mă credea când, prin 1997, îi spusese la vederea traducerii apărute la „Univers” că autorul a luat Nobelul! Era convins că sunt în eroare, fără să aibă argumente.

Se știe, reacțiile lumii libere după faimosul său discurs de la Harvard, au fost furibunde, foarte multe de contestare vehementă. Deși sfătuit de traducătoarea sa să nu îi supere pe occidentali, Soljenițin a contrariat așteptările unui auditoriu de până la 25.000 de oameni, punând în fața Occidentului o oglindă care nu-i făcea pe americani să se simtă foarte confortabil. Soljenițin deplângea „lipsa de suflet”, „stereotipiile unei societăți masificate, modelate prin revoltătoarea invazie a publicității comerciale, prin abrutizarea venită prin intermediul televizorului și printr-o muzică intolerabilă... declinul artelor, sau absența unor bărbați de Stat.” Cine a citit cartea lui Allan Bloom, „Criza spiritului american”, apărută în 1987, a putut să constate similitudini frapante între ideile celor doi intelectuali, în fond profund diferiți ca educație și orientare culturală. Reacțiile ulterioare au fost dure. Lui Soljenițin i s-a recomandat inclusiv să-și ia tălpășița din țara care-l adăpostea. O parte a acestor atacuri a fost sintetizată de însuși Soljenițin într-un text ulterior, astfel: „Câtă vreme îndemnasem lumea «să nu trăiască în minciună» în U.R.S.S., totul era în regulă – dar «să nu trăiască în minciună» în Statele Unite?”. Minciuna are voci, tonuri și înțelesuri diferite, pe coordonate diferite.

În cazul nostru, ignorarea evidenței era una dintre formele perfide care au afectat viața românilor din acei ani.

Nu știam nimic despre Soljenițin și o bănuială începuse să mijască în mintea mea: dacă e indezirabil pentru autoritățile comuniste românești? Dar ce a scris, domnule, omul ăsta că dintre toți laureații doar el (și englezul) nu are fotografie și nici nu i se prezintă literatura?

actualitate

Momente și schițe din actualitatea literară

■ Un interviu cu scriitoarea Nora Iuga în *Suplimentul de cultură*, nr. 410/21-27 septembrie 2013, interviu realizat de tânăra romancieră Corina Sabău, dezvăluie (și) amărăciunile venerabilei scriitoare NI. Față de nedreptățile criticilor în legătură cu cărțile domniei sale, pentru că-i repugnă ipostaza de geniu neînțeles, spune la un moment dat memorabil: „Nu mă interesează nici actualitatea, nici posteritatea, actualitatea pentru că o cunosc până la saturație, posteritatea pentru că n-am s-o cunosc niciodată. Mă interesează numai bucuria actului. Singurul care mi-a rămas e scrisul. Pe urmă vine moartea care netezește asfaltul. Nu mai iubesc decât mecanismul respirației”. Apoi, un fapt de istorie literară, despre ruperea relațiilor cu Herta Muller, laureata Nobel căreia NI i-a tradus cărțile în românește și a scris cronici despre ele: „Nu pot să fiu prietenă cu cineva care, deși s-a născut, a mâncat, a crescut, a învățat, a iubit în aceeași țară cu mine, urăște această țară și poporul ei. Herta nu-mi iubește decât limba din care a supt cât a putut, datorită unui simț lingvistic excepțional, inegalabila ei poeticitate. I-am spus: „Tu cum te-

ai simți dacă eu ți-aș arăta întruna fața rea a Germaniei?” Herta a răspuns: „Tu n-ai nimic de spus rău despre Germania!”

■ În perioada 26-28 septembrie, la Galați și Târgu Bujor a avut loc a XXI-a ediție a Festivalului Național „Grigore Hagiu”, organizat de Societatea Scriitorilor Costache Negri, maestru de ceremonii fiind poetul Sterian Vicol. Târgu Bujor, un orașel din nordul județului Galați, este un adevărat model de cum o localitate e bine să-și omagieze fiii celebri. Scriitorii invitați au fost prezenți în nu mai puțin de cinci locuri pentru a-și aminti de faimosul poet șaițecist (antiproletcultist), dispărut în mod tragic în iarna lui 1985, din cauza bezmeticeii economiei socialiste de energie electrică și gaz metan. Astfel, tânărul primar Gâdei al Târgului Bujor a primit scriitorii în biroul său, cu licori și cu cafea. Apoi, în exact ziua în care se împlineau 80 de ani de la nașterea lui Grigore Hagiu, în biserica în care poetul a fost botezat, trei preoți au ținut o slujbă de pomenire, după care scriitorii au fost tratați cu colaci, colivă și vin de Dealurile Bujorului, vestita podgorie din marginea

orașelului. Biblioteca orașenească a găzduit un seminar de evocare a poetului, iar Muzeul ne-a prezentat o exemplară sală Grigore Hagiu, cu mobilierul din apartamentul bucureștean al poetului, cu obiectele sale (pipe, țoiuri de țuică, halbe de bere, mașină de scris, manuscrise, cărți, afișe, autografe, poze de familie etc.etc.), cu bustul în bronz, toate donate cu drag de pictorița Gina Hagiu, sora poetului. În sfârșit, participanții la festival au fost primiți la Școala Generală „Grigore Hagiu”, unde elevi și profesori au prezentat un spectacol de muzică și poezie pe textele celui omagiat. A doua zi, colocviul festivalului a avut loc la Biblioteca Județeană „V. A. Urechia”, unde gazdă remarcabilă a fost directorul Ilie Zanfir, autorul unui dicționar al scriitorilor gălățeni. În paranteză fie spus, clădirea Bibliotecii Județene este o bijuterie de arhitectură, cândva aici funcționând Comisia Europeană a Dunării. Interiorul este de vis, orice instituție din România ar fi fericită să fie găzduită de un asemenea spațiu. Din lista de scriitori participați la a 21-a ediție a Festivalului „Grigore Hagiu” amintim pe: Cassian Maria →

„Prietenie literară?”

Dumitru Augustin Doman: *Credeți în prietenia literară? Stă prietenia literară la baza unor curente, grupări, generații? Este ea benefică mersului literaturii sau e creatoare doar de toleranță calduță?*

Nu cred că am putea vorbi cu seriozitate despre o „prietenie literară”, așa cum n-am putea vorbi despre... o dragoste literară (deși sunt pomenite cupluri notorii de ambele soiuri). Ci despre prietenie pur și simplu. Sentiment cu osebire prețios, deoarece, așa cum observa un moralist, e mai rar în împlinirea-i pleneră decât dragostea dintre un bărbat și o femeie. Să fie prietenia complet despărțită de interes? Greu de susținut, întrucât ea nu se situează sub un clopot de vid social, nu se dezice de lume. Dar eventualele avantaje ce ar putea fi circumscrise interesului se văd subsumate unei „gratuități” a simțământului în cauză, absorbite de feeria sa morală. Adevărata prietenie subzistă prin sine însăși. Am putea-o socoti analogă artei. E o comunicare ideală între două ființe care nu are nevoie de adjuvante de speță utilitaristă. Ea rezistă necazurilor vieții, intemperiiilor sufletești și poate că e chiar favorizată de mediul acestora, care, în cazuri mai grave, o testează. Scrie G. Ibrăileanu: „Când un prieten te părăsește în nenorocirea lui, îți dă tot atâta dovadă că nu ți-a fost prieten adevărat ca și când te părăsește în nenorocirea ta”. Cuvinte la care sunt sensibil în chip aparte. Căci socotindu-l drept cel mai bun prieten pe V.L., coleg de facultate cu un an înainte-mi, dotat cu excepționale daruri ale intelectului și condeiului, superior tuturor tinerilor pe care i-am cunoscut vreodată, acesta a rupt la un moment dat (pe o durată de câteva decenii, până la moartea sa) legăturile cu mine. În felul cel mai inexplicabil și jignitor. Îngropat într-o provincie transilvană, rămas într-un nemeritat anonim, acestea să fie (presupun cu jenă, cu teamă) pricinile comportării sale? Știu bine că nu l-am supărat cu nimic. Poate că decepția cumplită i-a răsucit firea. Doream nespun a ne întâlni, măcar o dată-de două ori pe an, călătorind unul spre celălalt. Îmi aduc aminte că nu aveam pe atunci o satisfacție mai mare decât interminabilele noastre convorbiri care treceau peste granițele zilelor și ale nopților fără să ne pese. Încetarea stranie, cu totul neașteptată a relațiilor cu V. L. a rămas una din dezamăgirile de neuitat ale vieții mele. E adevărat, era vorba de un afect întemeiat în tinerețea studentescă. Să reprezinte prietenia o emanație exclusiv a acestei vârste entuziaste, în care egotismul marilor avânturi, al proiectelor irezistibile se arată paradoxal generos? Dornic a comunica prin empatie? Depinde de puțința personalității fiecăruia din noi de a-și păstra continuitatea, de-a rămâne fidelă fazei sale aurorale. Unii devin cu

timpul (adesea nu prea târziu!) „serioși”, „practici”, se așează destul de confortabil, într-o existență-standard, cuminte, „fără probleme”. Alții se îndărătnicesc a-și urma făgașul romantic care i-a ispitit la început. Normal, prietenia dispune de șanse mai mari în cazul ultimilor. Îmi place s-o văd acum ca pe-o flacără neastâmpărată a juvenilii, gata-gata a se stinge sub suflarea vînturilor adverse, dar care nu se stinge până la sfârșit. Ori mă înșel, totuși? N-am luat-o cumva razna? Propria-mi viață îmi dă un răspuns în coadă de pește...

Și acum să ne întoarcem privirea spre dragii noștri confracți. Aici suntem în măsură a distinge două situații fără doar și poate exclusiviste. Pe de-o parte există prietenii fără condiționări exterioare naturii lor, prietenii de-a dreptul, și pe de alta alianțe, grupări, conexiuni care urmăresc țeluri supraindividuale (în realitate, nu tocmai, ba chiar deloc străine de orgoliile și vanitățile fiecărui individ luat separat, cumulate în vederea unei mai lesnicioase căi către succes). Aici „prietenia” funcționează doar ca un contract pragmatic. Două săbii încap oare în aceeași teacă? Remarca Voltaire și nu văd ce motive am avea să-l contrazicem: „cei răi au complici; voluptuoșii au tovarăși de desfrâu; intereseții au asociați; politicienii au partizani; omul comun și lenș are relații; prinții au curteni; doar virtuozii au prieteni”. Prietenia e trucată în diverse modalități parșive, și în zilele noastre precum în trecut. Are loc o devalorizare a conceptului ce nu prezintă mai multă pondere decât o bancnotă într-o perioadă de inflație, pe care e imprimată o sumă mare, care însă peste câteva zile înseamnă mai nimic. Revistele, cenaclurile și nu în ultimul rând generațiile ajung astfel pepinierele prospere ale unor prietenii, să le zicem concesiv dubioase. „Prietenii” care fluctuează zi de zi în funcție de ascensiunea ori descensiunea personajelor care pot fi de folos. Exemplele ne stau la îndemână cu duimul. Cât privește mijloacele prietenilor de acest gen, ele sunt, dinspre cel ce se simte inferior în ierarhiile conjuncturii, adularea, iar dinspre cel ce se simte superior, bunăvoința condescendentă. „Prietenii” la gramaj, cu atenție concentrată pe talerele cântarului, ca să vezi cât dai și cât iei (cântar care poate fi - și chiar este de-atâtea ori - măsluit de cel mai iute de mână). Așa merge treaba. Cunosce împrejurări când un ins care a făcut curte asiduă o bună parte din viața unui protector, n-a ezitat a-l părăsi în clipa în care acesta a scăpătat din punctul de vedere al cotei oficiale și totodată - ce noroc! - s-au

profilat la orizont figuri mai eficiente. Scrupulele de care se făcea mereu vorbire au fost aruncate la coș... Nu o dată condeieri pe care-i cunosc foarte puțin, în raport cu care mă aflu departe de ceea ce s-ar putea numi măcar o „bună cunoștință”, fac caz de „prietenia” cu mine, în mesaje telefonice sau scrise, vorbind cu terțe persoane etc. Ce soi de prietenie e aceasta... pe genunchi? Când eram mai tânăr, m-am confruntat cu o altă experiență. Colegi sau autori mai în vârstă, ajungând la altitudinea unei „situații” de la care socoteau a mă putea privi „de sus”, n-au șovăit a mă face să percep cum stau lucrurile. V. L. zicea: „îmi dau de înțeles că altă făină se macină la moara lor”. Unul din ex-colegii de facultate, „ajuns” la o funcție în Capitală, în vreme ce eu rămâneam un iremediabil provincial, a găsit cu cale... să nu mă mai recunoască. Iar atunci când a fost silit să schimbe cu mine câteva vorbe, mi s-a adresat, țeapăn, cu „dumneavoastră”... Un poet ilustru, dintr-o altă generație, care, în mod măgulitor, mi-a propus să ne tutuim, în anii mai dificili ai reintrării sale în circuitul literar, după ce a acces pe platoul unei afirmări glorioase, a trecut cu distincție dezinvoltură la „dumneata”. Inițial, mă invita stăruitor la Capșa (n-am răspuns niciodată unei astfel de invitații), apoi abia îmi răspundea la salut. Și câte altele asemenea! Să recunoaștem împreună că prietenia, mai cu seamă în varianta sa de „prietenie”, poate conține un lanț nostim (dacă doriți) de surprize... Îngăduiți-mi să închei reproducând o frază din paginile mele de jurnal: „Dacă tinerețea e un Paradis al prieteniei, să ne rugăm la Dumnezeu ca bătrânețea să fie un Purgatoriu și nu un Infern al acesteia”.

→ Spiridon, Marius Chelaru, Liviu Apetroaie, Constantin Trandafir, Pompiliu Comșa, Dan Anghelescu, Mihaela Albu, Ion Băcu (Ucraina), Vadim Bacinschi (Ucraina), Tudose Tatu (istoric din Galați), alți scriitori din partea locului și chiar subsemnatul...

■ Craiova, 11-12 octombrie a.c. La Craiova s-a desfășurat a cincea ediție a Colocviilor „Ion D. Sârbu”. Au participat cu comunicări, printre alții: Gheorghe Grigurcu, Nicolae Oprea, Mihai Barbu, Ovidiu Ghidirmic, Flori Bălănescu, Emil Boroghina, Clara Mareș, Toma Grigorie, Marian Barbu, Cornel Mihai Ungureanu, Toma Velici, Alina Rece, Petrișor Militaru... În sala „Ion D. Sârbu” a Teatrului Național „Marin Sorescu” din Craiova s-a jucat spectacolul *Ce mai taci, Gary?* de Toma Grigorie, cu text după *Jurnalul unui jurnalist fără jurnal*, regia fiind semnată de tânăra regizoare Alina Rece. Moderatorul colocviilor: Nicolae Coande. Invitat special: Elisabeta Sârbu, soția scriitorului.

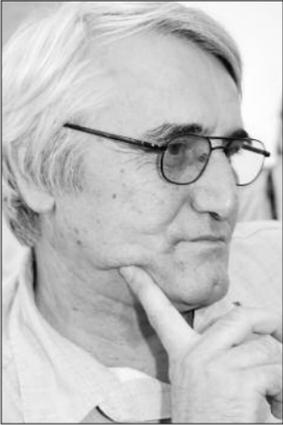
■ Și apropo de Ion D. Sârbu. Revista *SpectActor*, revistă a Teatrului Național „Marin Sorescu” din Craiova, publică o scrisoare inedită din 1987 a cunoscutului scriitor adresată lui

Edmund Pollak (de fapt Nicolae Carandino), o scrisoare în care își prezintă - ca-ntr-un testament - opera postumă, încă o dovadă că scria conștient fiind că n-o va putea publica în timpul vieții: „Mi-am recâștigat libertatea de expresie, scriu așa cum gândesc, și gândesc în numele poporului meu nefericit și pierdut. Am un roman în două volume, destinat Occidentului, *Adio, Europa!* 1000 de pagini (titlu „la condition roumaine”). Nu l-am arătat nimănui, nu e pentru colegii mei fricoși și prudenți la maximum. Încercările mele, tatonările mele discrete de a-l trimite „dincolo” au eșuat; trăiesc în fundul unei gropi de șobolan, nu am nici o posibilitate, nici o relație, nici o speranță că îl voi putea trimite. Cred că acest roman e mai bun (sau aproape la fel de bun) decât scrierile unor celebri ruși sau polonezi, în aceeași situație cu mine. Doar că e foarte românesc, foarte actual, începe ridicol și se sfârșește tragic.../Al doilea roman, *Lupul și Catedrala*, despre care v-am tot scris, l-am terminat în anul 1986, a fost predat la Ed. Cartea Românească. S-a bucurat de un refuz categoric, la înalt nivel. Romanul acesta ar putea apărea oriunde în altă țară socialistă, chiar și în Rusia.

Chiar și la noi, acum zece, cincisprezece ani. Astăzi, nu!.../Anul acesta am lucrat ceva care voiam să meargă, să treacă un „roman pentru copii și bunici”, am nevoie de public, de bani, simt că îmi ruginește și îmi pierde numele. Am scris un text de 320 de pagini, un roman inițiativ, grav, plin de simboluri: *Dansul ursului Buru*. L-am predat la Scrisul Românesc, Craiova; nici o bună speranță, o tăcere polară dinspre editură. Parcă aș fi ciumat, sunt ocolit pe stradă de parcă aș fi comis o spargere sau o crimă.../Paralel cu aceste trei romane, am transcris cinci caiete groase (ar fi un volum de 4-500 de pagini), sub formă de microeseuri (glosse), acele firimituri de la masa săracului. Volumul pe care îl voi trece în curat-definitiv, în toamna asta se va intitula fie *Exerciții de luciditate* (glosse), fie *Jurnalul unui jurnalist fără jurnal* (exerciții de luciditate).” Și concluzia lucidă a unui scriitor nefericit: „Dacă mor mâine, acestea ar fi operele mele postume: mă înscriu astfel pe linia Stanca Radu, Blaga, Eta Boeriu, Cotruș - și a altor prieteni care au apărut mai ales după ce au dispărut”.

DAD

**Revistele,
cenaclurile și
nu în ultimul
rând generațiile
ajung astfel
pepinierile
prospere ale
unor prietenii,
să le zicem
concesiv
dubioase.**

Cronica întârziată

Primul cronicar al *Echinoxului*: Petru Poantă

Petru Poantă a fost unul dintre principalii fondatori ai revistei *Echinox*, cea mai importantă și longevivă publicație studentească din vremea comunismului. În caseta redacțională a numărului 1 (număr nedat pe prima pagină!), editat în decembrie 1968, apare menționat ca redactor șef adjunct, împreună cu Rostas Zoltan (pentru paginile maghiare), redactor șef fiind Eugen Uricaru. Debutază aici ca titular al Cronicii literare (talonat doar în câteva numere de Marian Papahagi) cu o recenzie despre cartea recentă a poetului Matei Gavril, *Un copil lovește cerul*. Exercițiul rolului de „judecător” unic în limitele acestei rubrici până la sfârșitul facultății, în 1970, de unde trece, fără alt stadiu intermediar, la cronica revistei *Steaua*, devenind redactor (până în 1990). De pe atunci, el s-a specializat în comentariul poeziei (deși demonstrează că nu-i lipsește aplicația pentru proză sau critică), domeniu unde talentul său se manifestă plenar. Este teritoriul în care criticul se simte în largul său și pe care îl domină fără eforturi deosebite. Exprimarea fluentă, dexteritatea asociațiilor, afirmarea sau infirmarea categorică a valorii/nonvalorii denotă cultura de profunzime a comentatorului, căruia nici unul dintre instrumentele criticii moderne nu-i este străin.

Așa se face că debutează editorial, în 1973, cu o sinteză despre poezie, *Modalități lirice contemporane*, gândită ca o panoramă - acesta fiind titlul inițial al cărții, respins de cenzură din pricini obscure - a întregii poezii postbelice. Urmărind configurația tematică a liricii contemporane, formele poetice și geneza lor, el realizează un „tablou sinoptic” particular în care trasează liniile de forță ale unui fenomen în devenire, revelându-i perenitatea și numindu-i deficiențele totuși vizibile, în ciuda ființării încă în miezul lui. Pentru critic importantă este reliefarea momentelor „în care un poet de valoare își exercită productiv influența”, dar și depistarea exceselor experimentale și manieriste manifestate pe alocuri. În demersul său, tânărul critic nu eludează nici una din problemele poeziei moderne. Se detașează cu nonșalanță de opinii curente, respinge truismele, vine cu diverse corecții în problema suprarrealismului, tradiționalismului, poeziei feminine și a manierismului (și a altor asemenea -isme). Suntem în fața unui critic de poezie care nu se mulțumește cu analiza minuțioasă, textuală, care este permanent tentat să verifice opinii prea ușor îmbrățișate și, mai ales, se preocupă de evoluția limbajului poetic, de natura și sursele adevărate ale lirismului, se întreabă asupra direcțiilor inovatoare și prefigurează elementele unei poezii a viitorului.

Trei ani mai târziu, Petru Poantă inițiază o incursiune de recuperare istorico-literară a unui clasic poet ardelean pe nedrept intrat în umbră și aproape ignorat în sinteze (*Poezia lui George Coșbuc*, 1976, reeditată în 2004). Dar revine în actualitate cu seria de cronici literare, adunate în anii următori sub titlul semnificativ *Radiografii* (I /1978; II /1983) care completează *Panorama* poeziei, uneori cu retușuri critice evidente la nivelul evaluării. E de adăugat aici mai târziu *Dicționar de poeți*, cu alte completări și revizuirii, din anii 1999 și 2000.

Între *Modalități...* și *Radiografii*, Petru Poantă a evoluat considerabil, cel puțin la nivelul judecății critice, mai exactă, sentențioasă și consistentă conceptual. În ciuda faptului că „panorama” desemna o întreprindere sintetică, mai degrabă „radiogramele” certifică puterea de sinteză a autorului. Echinoxistul este un critic de expresie spontană și judecățile sale se subsumează în mod natural coerenței discursului. Critica profesată nu este totuși una artistică, fiind indiferentă la plasticitatea limbajului; mai exact spus, fluentă comentariului nu lasă să se

întrevadă efortul criticului în expresivitate. O notă particulară a *Radiografiilor*, constând în portretizarea autorilor cunoscuți îndeaproape, este motivată în acești termeni: „Am încercat în ultimul timp să introducem în comentariile asupra cărților contemporane și niște scurte portrete ale autorilor acestora, nu din ambiția integrării într-o tradiție sainte-beuviană și nici din dorința de a sfida noile metodologii ale criticii (de la structuralism la semiotică), ci din conștiința că adeseori scriitorul ca persoană este mai imprezvizibil decât opera sa; că existența sa, cu alte cuvinte, este de multe ori mai profundă și mai semnificativă decât o carte sau alta”. Pe filiera unui călinescianism răsturnat, Petru Poantă nu vine dinspre, ci spre G. Călinescu. Ceea ce preconizează el este o operație similară cu psihanaliza existențială practică într-o direcție nu tocmai fertilă a noii critici franceze.

Într-un *Argument* incitant, cronicarul definește succint statutul recenziei, nu neapărat spre a justifica fragmentarismul acțiunii sale. O definiție exactă și deopotrivă plastică: „Recenzia reprezintă schița criticii literare. Frivolă și ușoară în aparență, este dificilă și pretențioasă. Spirituală și voioasă, superficială din pudoare, tandră sau măgulitoare uneori, incisivă sau brutală altădată, ea constituie imaginea esențializată a codului etic al criticii. Există sub un regim diurn, solar, clasic. Nu-și poate permite exuberanțe baroce. E o izbucnire, o incidență, arhitectură pură, de interior, fără fațade somptuoase. Este o stare de veghe a cărei logică este prezentul”. Se remarcă, aici, modul propriu de înțelegere a posibilităților speciei. Nu simpla consemnare a unei cărți proiectează recenzentul, ci viziunea de ansamblu asupra unui proces în desfășurare. În fapt, recenziile sale sunt adevărate fișe de dicționar, lapidare, condensate și pe cât posibil exacte. Constituie, în fond, o „lucrare” mai necesară și premergătoare - se divulgă criticul - elaborării viitoarelor sinteze. Din acest unghi, este mărturisită influența modelatoare a lui Nicolae Manolescu, redevabilul cronicar al sfârșitului de secol. Dar temperanța opiniilor, plăcerea deosebită a inciziei revelatoare și un real apetit descriptiv, subordonate procedurii de „fotografiere” fidelă a universului livresc explorat, individualizează demersul său.

În etapa următoare, Petru Poantă își canalizează interesul spre grupările literare cu aport determinant în dinamica literaturii contemporane. Proiectat inițial ca teză de doctorat, studiul despre Cercul Literar de Sibiu/Cluj (*Cercul de la Sibiu*, în două ediții: 1997 și 2006) este o lucrare fundamentală despre întemeierea grupării, despre programul teoretic și, în genere, ideologia susținută de tinerii scriitori ieșiți voluntar de sub tutela lui Blaga. Subtitlul este pe măsura conținutului: *Introducere în fenomenul originar*. Aș reține doar una dintre caracterizările pertinente despre cerchiști: „Deși foarte tineri, cerchiștii ostentează nu numai prin precocitatea talentului, dar și prin calități specifice maturității: erudiție, gust, rafinament, spirit critic echilibrat, putere de discernământ”. Un capitol original al studiului se referă la Sibiu (*Orașul eseistic*), văzut ca „element catalitic al esteticii, ideologiei literare și, îndeosebi, al sensibilității cerchiste”. Aici se află, cred, și punctul de plecare pentru nebănuita direcție a evoluției cronicarului de altădată, spiritualitatea orașului. El se va preocupa de-acum de configurația culturală a Clujului adoptiv - înclinând afectiv spre *orașul studentesc* - într-o serie de cărți nu doar evocatoare, ci, mai cu seamă, de reconstituire în relief a istoriei literar-culturale: *Clujul meu (Oameni și locuri)*, 2006; *Anii șaptezeci*, 2007; *Radiografii*, 2011).

Autorul *Radiografiilor* se dovedește și primul cronicar al fenomenului echinoxist într-un eseu

captivant, scris în registru evocator: *Efectul „Echinox” sau despre echilibru* (2003). Cu vedere din interior, el reconstituie temperat în această „reverie eseistică și memorialistică” geneza echinoxismului, ușor deformată de criticii și istoriografii contemporani. Criticul dublat de memorialist mărturisește în *Precizările* introductive că nu intenționează să ajungă la o „definiție integratoare” a grupării echinoxiste ca mișcare istorico-literară sau a echinoxismului ca fenomen literar. Dar pe măsură ce se adâncește în „reverie”, el nu-și reține aproximările definitorii, într-o situație din ce în ce mai adecvată. Începe prin a mărturisi că „problema” sa este criteriul estetic, „însă nu una de estetică generală, ci ca experiență creatoare a unei grupări literare care a avut vocație canonică”. Apoi consideră *Echinoxul* o construcție culturală ca *efect de generație*: „Contextul istoric a putut favoriza afirmarea, însă nu și nașterea sa. Așa se explică și imunitatea revistei la ideologia comunistă, genetic ea neavând decât determinații estetice”. Pentru a conchide definitoriu: „Echinoxismul s-a regenerat prin conservarea orgolioasă a propriei tradiții care a constat mereu în prioritatea valorii estetice”.

Pe lângă năzuința de a reface momentul genezei din postura celui implicat în fenomen, autorul *Efectul-ui „Echinox”*... recunoaște existența unui „impuls exterior”, provenind de la două cărți polare - *Canonul occidental* de H. Bloom și *Postmodernismul românesc* de M. Cărtărescu -, în care s-au produs „excomunicări” prin omisiune. Fiindcă în prima este ignorată literatura română, iar în cealaltă, este eludat „*Echinoxul* originar”. Opinia criticului echinoxist este fermă și, dincolo de *parti-pris*, restabilește adevărul: „*Echinoxul* nu este o anexă a „tardo-modernismului”, ci o grupare coerentă care o precede și o face posibilă pe cea a lui Mircea Cărtărescu. În deceniul șapte, gruparea, ca fenomen literar și social, însemna, dacă nu neapărat o *disidență*, în orice caz o *diferență* - ostentativă. A fost o precedentă contaminantă”. Spre a preîntâmpina el însuși orice obiecție legată de omisiuni, Petru Poantă își definește precaut cartea prin negație, menționând că *nu este* nici panoramă sau istorie a fenomenului, nici dicționar exhaustiv sau cercetare critică a operei echinoxistilor, nici „selecție valorizantă și ierarhizantă”. Pe firul confesiunii, criticul se lasă umbrat de evocator, spre a contextualiza originea *Echinox*-ului, recunoscând că îi privilegiază pe „eroii” fondatori și nu-și reprimă „«slăbiciunea» pentru criticii pe care i-a produs echinoxismul”. Desigur, judecata de valoare nu va fi exclusă, oricât de confesiv ar fi discursul critic.

Situată la frontiera dintre confesiunea neconcesivă și critica valorizatoare, *Efectul „Echinox” sau despre echilibru* constituie o carte emblematică pentru echinoxism și pentru echinoxistul care o scrie în calmul rememorării. Pe fondul acordului dintre subiectivitate și simțul estetic indubitabil, Petru Poantă discerne cu luciditate - în pofida sincerității scriiturii - factorii generatori ai formației sale spirituale în relație cu *Echinoxul* modelator. Fără să-și reprime bucuria ființării în interiorul fenomenului echinoxist („loc radiat și ocrotit al limbii române”), criticul trasează cu tușe sigure liniile de rezistență ale acestuia. Vădind vocație epică în rememorare și, mai ales, în portretizarea confrăților, el realizează un veritabil Bildungsroman al echinoxismului.

Trecut devreme în neființă, la 66 de ani (în 7 septembrie 2013), Petru Poantă rămâne un nume inconfundabil în istoria criticii literare postbelice.

Fără să-și reprime bucuria ființării în interiorul fenomenului echinoxist („loc radiat și ocrotit al limbii române”), criticul trasează cu tușe sigure liniile de rezistență ale acestuia. Vădind vocație epică în rememorare și, mai ales, în portretizarea confrăților, el realizează un veritabil Bildungsroman al echinoxismului.

critice

Petru Pistol

*Fidelitatea
clasicismului*

Paradoxul
mărului

Cultura revuistică desfășurându-se pe o arie de-a dreptul de nestăpănit, noi devenim, *volens – nolens*, cititori „pe alese”, noi selectăm, după criteriile noastre absolut subiective, lecturile noastre. Sigur că noi dăm măsura, noi înșine suntem măsura lecturilor noastre. Se citește, în mod categoric, o neputință aici, pentru că profitabil ar fi să acordăm credit egal tuturor și numai după consumarea dialogului, ascultării fiecăruia, să acordăm *bunul de lectură*.

Dar cel mai îndreptățit să ne judece este Dumnezeu, de vreme ce El a venit primul cu îndemnul: „Creșteți și vă înmulțiți și umpleți pământul și-l supuneți” (*Facerea*, 1,28). Și asta încă înainte de nesăbuița adamică. Vorbim astfel pentru că o logică prea umană – ce se regăsește și în paginile revistelor – consideră că actul procreării ar fi urmarea firească a *tentației maligne* și nu îndemnul dintru început adresat de Dumnezeu creaturii Sale.

Tentația malignă este, de bună seamă, tentația mărului. Pentru că în limba latină *malum* însemna „măr”, cuvânt moștenit în limba română, dar însemna și „rău”, de unde neologismele actuale: *malefic, malign, malformație, malpraxis, maliție* ș.a. Polisemia oferă limbii capacitatea împlinirii ei expresive, favorizând jocul de cuvinte, plezanterea. Spre exemplu:

Naevius, poet și dramaturg latin din sec. al III-lea a.Hr., într-o epigramă adresată familiei consulare a Metellilor, spunea: *Fato Metelli Romai fiunt consules*. Poetul „juca” aici sensurile cunoscutului *fatum*, care însemna „soartă”, „destin”; dar, cum soarta poate fi una fericită ori dimpotrivă, *fatum* va însemna și „noroc”, „fericire”, dar și „nenoroc”, „nefericire”, „dezastru”. Prin urmare poetul, în versul în senar iambic, afirma că „Metelli sunt consuli la Roma spre *norocul / nefericirea* acesteia”. Metellii, la rândul lor, îi răspund poetului tot versificat în senar iambic: *Malum dabunt Metelli Naevio poetae* – „Metellii îi vor da poetului Naevius un măr”. Generos răspuns, numai că Metellii, și ei instruiți, speculau dubla semnificație a vocabulei *malum*: „măr”, și, în cazul acesta, poetul s-ar fi bucurat, dar înseamnă și „rău”, „nenorocire”, ceea ce s-a și adevărit, poetul sfârșindu-și zilele în exil.

Să fi fost oare vorba de vreun alt măr, sau de clona blestemată a mărului ce i-a rămas în gât nefericitului *Om*? Și nu numai lui, ci și urmașilor acestuia. De înmulțit și stăpănit pământul tot s-ar fi întâmplat, pentru că așa decisese Dumnezeu mai dinainte de nevrednicul episod. Doar că mărul lui Adam nu i-ar mai fi stat în gât.

Femeii dimpotrivă: mărul i-a căzut Evei în sân, după ce i-a rotunjit pomeții obrazilor.

(Cât despre *Metelli*, un fapt fără rezonanță astăzi: Lucius Caecilius Metellus, consulul, într-un incendiu izbucnit în templul zeiței Vesta, riscând, „jucându-se cu focul”, a reușit să salveze *Palladium*-ul, statuia zeiței Palas, dar și-a pierdut vederea. În semn de recunoștință i s-a permis să mergă la ședințele Senatului în trăsură.)

În treacăt fie zis,
gândirea ne e afectată
de limba în care scriem?

O mărturisire inutilă: nu concep să scriu și să gândesc în altă limbă decât limba română, chiar dacă aş emigra și aş căpăta o altă cetățenie. Sincer, cred că limba română îmi acoperă așteptările, la limită (*mai mult decât sunt, nu pot fi*, în chip fatalist – și nu datorită limbii în care scriu și gândesc). Neexcluzând simțul intuitiv înăscut al limbii române. Asta nu înseamnă că, naiv, nu pot să mă întreb dacă Emil Cioran și Eugen Ionescu, să dau doar exemplul lor, au devenit mai clarvăzători după ce au renunțat la limba română și au scris și au gândit în limba franceză. Paul Goma, aud, scrie și gândește la Paris în exilul său numai în limba română, e dezavantajat din acest motiv? Limba franceză, în sine, e mai creatoare (la nivel artistic, estetic, axiologic) decât limba română? Adică putem da vina pe lipsa de profunzime a limbii române, dacă nu avem un Premiu Nobel pentru Literatură (sau o literatură care fie un reper în literatura universală), sau fiindcă n-avem mari filozofi? Deși limba română e suprastructurată istoric (în lingvistica noastră comparată e numită limbă dacoromână sau dialect dacoromân) și se îmbogățește tot timpul cu neologisme, unele reținute și în scris așa cum se pronunță, altele păstrate în limba de preluare, care să acopere toate domeniile gândirii (statistic, 38 la sută din cuvintele românești ar fi de origine franceză sau latină-italiană). Las la o parte faptul că limba dacoromână a fost subminată tot Evul Mediu de limba slavonă bisericească și de alfabetul chirilic, pe fond bizantin-grecesc (după Marea Schismă din 1054, schismă a Bisericii Ortodoxe, răsăriteană, de cea Catolică, apuseană). Limba slavă era oficială în toate țările românești, până la jumătatea secolului al XIX-lea (a fost folosită până la 1860, când limba română a început să fie reglementată oficial și s-a introdus ortografia fonetică). Nu contează „Cartea românească de învățătură” din 1643 („Cazania”) a mitropolitului Varlaam. Slavona (după cea greacă) era nu numai limbă liturgică – era și limbă cultă, a literaturii, a textelor juridice (era limbă a statului și a nobililor). Cu toate acestea, dacă se ține cont de „vocabulary reprezentativ al literaturii române” (conținând 2581 de cuvinte, conform „Vocabularului reprezentativ al limbilor romanice”, coordonat de Marius Sala, apărut în 1988), structura etimologică a acestuia se prezintă cu „elemente romanice” – 71,66 la sută (din care 30,33 la sută latinești moștenite și 15,25 la sută „latinești savante”, plus 3,95 la sută italiene; restul, sunt franceze) și numai 14,17 la sută slave (în principal, 9,18 la sută, slava veche; cu preluări de la vecinii României, ortodocși, în timp)... Abia în secolul al XIX-lea a apărut versiunea arhaică a alfabetului latin, indusă din Transilvania și Banat. Sigur, în Basarabia istorică („R.S.S. Moldova”) s-a folosit o versiune a alfabetului chirilic până în septembrie 1989, când s-a revenit la alfabetul românesc pe bază latină – numai că a fost reinventată politic, de către postcomuniștii din „Republica Moldova”, limba oficială... „moldovenească”, prin Constituție, o aberație preluată și de românii din Ucraina (din Bucovina de Nord și Ținutul Herța, care se declară... moldoveni, nu români). În 2013, apropo, a fost contestată la Curtea Constituțională a „Republicii Moldova” existența limbii moldovenești, cerându-se trecerea limbii române în Constituția basarabeană. Nu mai pun la socoteală „independența” Basarabiei față de patria-

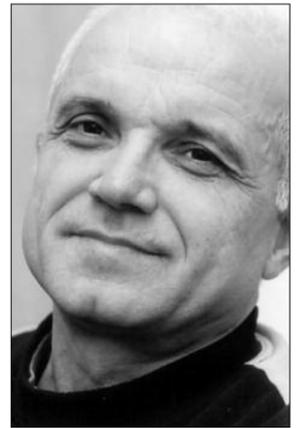
mamă, România, care a transformat românii de acolo în... moldoveni.

În ultimii 150 de ani, limba română s-a așezat, nici comunitățile de români emigrate n-au abandonat-o, limba folclorului oral și-a încetinit evoluția (acolo unde n-a fost deturnată de noua civilizație audiovizuală subculturală) și „creșterea limbii românești” (de la Ienăchiță Văcărescu) a inclus reforma limbii vechi. Limba s-a prelucrat prin scris, creația populară a intrat în penumbră la oraș (nu și la sate, e drept; ba e cultivată oficial și prin instituții județene). Prin conținutul spiritual, limba se confundă și cu identitatea, conștiința, memoria sau mentalitatea unui neam. Mai mult, în pictura și muzica de la noi oare nu putem vorbi de o limbă română „esențializată”? De la o vreme se aprofundează spațiul energetic sau cuantic românesc, *vibrația și unda* ca „forme ale ideii în sine”, nu contează că batem câmpii, literaturizând. Altfel, eu unul am o problemă de dedublare, de când cu trecerea lui „i” (din i) în „â” (din a): scriu de mână numai cu „i” din i și scriu la computer numai cu „â” din a, îmi e imposibil să înțeleg mecanismul acesta de a scrie natural numai de mână versuri cu â din i, și la culegere pe computer să scriu la fel de natural același poem cu â din a. Apoi, observ o înmulțire a scrierii fără diacritice (tip e-mail sau SMS; diacritice definitivate atât de greu în normele limbii române literare), deși sunt cuvinte care pot fi interpretate (unele, fără sens)... E o evoluție?

*

Pe 31 august 2013, de Ziua Limbii Române (pentru prima oară sărbătorită acum în România; potrivit după Ziua Limbii din Basarabia), la Rotonda MNLR am auzit de la universitarul Gh. Bârlea că pe planetă mai sunt 6800 de limbi vorbite (dialecte, graiuri) și că 3000 sunt în curs de dispariție. Că există limbi moarte – 2470 (cele mai multe în India). Mai exact? M-am uitat pe o recentă statistică făcută de UNESCO, care spune că *azi se cunosc 2724 de limbi amenințate de dispariție – 607 în stare critică (vorbite rar și doar de cei bătrâni), 554 în stare severă (vorbite numai de bătrâni), 681 tranzitorii (limba maternă fiind înlocuită cu o limbă nouă), 628 vulnerabile (vorbite de copii dar numai acasă). Extincte: 254 (uite, nefolosite din anul 1950)*. Altfel, de curiozitate: *la fiecare 14 zile o limbă vorbită dispăre definitiv. În următoarea sută de ani jumătate din cele 7000 de limbi native vorbite pe planetă vor dispăre în favoarea Englezei, Manadrin, Spaniolă. Ce pierdem când o limbă dispăre? Statistic lucrurile stau astfel: 78% din populația planetei folosește 85 de limbi majore. 3500 de limbi minore sunt vorbite de o populație infimă de numai 8.25 milioane. Engleza este folosită de 328 milioane, Mandarin 845 milioane, Spaniola de 329 milioane, Portugheza 128 milioane, Rusa 144 milioane, Hindi 182 milioane, Japoneza 122 milioane și limba germană 90 milioane (Adrian Grauenfels)*. Cum stăm cu limba română? Gh. Bârlea sublinia că limba română face parte din cele 60 de limbi „sigure”, de viitor – „dacă nu cumva în viitor se va vorbi într-o singură limbă”. Dan Cristea a pomenit de caracterul misterios al formării limbii române (prin limbă descriem în afară ceea ce vedem înlăuntrul nostru). Iar universitarul Rodica Zafiu a atras atenția asupra reacției naturale la globalizare, care a întărit localismul lingvistic, diversitatea funcționând la turaj maximă.

Liviu Ioan Stoiciu

Liviu Ioan Stoiciu

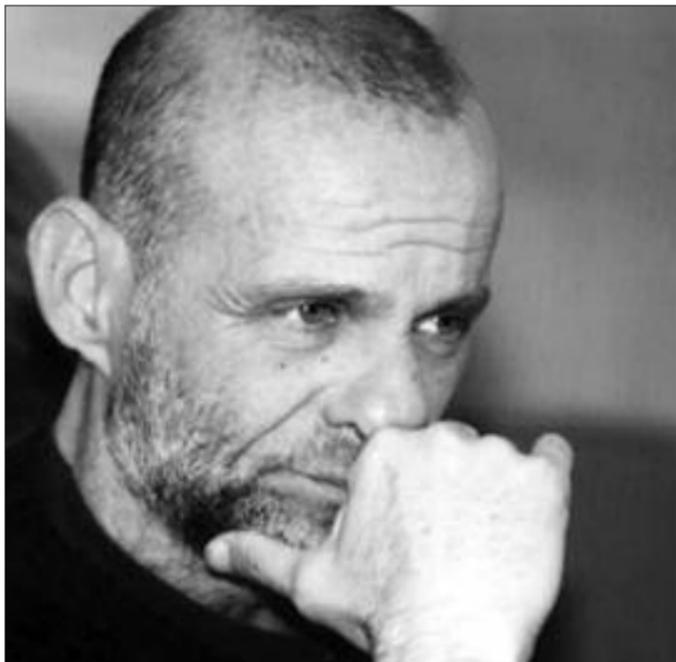
**Pe 31 august
2013, de Ziua
Limbii Române
(pentru prima
oară
sărbătorită
acum în
România;
potrivită după
Ziua Limbii din
Basarabia), la
Rotonda
MNLR am
auzit de la
universitarul
Gh. Bârlea că
pe planetă mai
sunt 6800 de
limbi vorbite
(dialecte,
graiuri) și că
3000 sunt în
curs de
dispariție.**

litere

RADU ALDULESCU:

„Scopul vieții mele este mântuirea prin lucrul de zi cu zi, în care scrisul e cel mai important”

- Sunt mulți ani de așteptare, de absență greu de colorat pe harta imaginară a vieții tale și zone albe, nedefrișate pentru cei care te citeșc.

Primul roman, „Sonata pentru acordeon”, a fost scris între 34 și 38 de ani și a apărut înainte de vârsta de 40 de ani. După '89. Nu te-a exaspeat așteptarea...? Ai fi vrut să lași totul și să dispărî undeva?

- Mai întâi o mică rectificare în enunțul întrebării tale. O rectificare de cronologie plus câteva precizări: Primul roman n-a fost scris între 34 și 38 de ani, ci între 30 și 34, adică între anii 1984 și 1988. L-am scris, cred, fără nici o speranță de a-l putea publica în perioada aceea, în care funcționa cenzura ideologică și care părea veșnică. Dumnezeu a vrut să se termine însă la un an după ce eu am definitivat romanul. Au mai durat totuși aproape patru ani până să poată fi publicat, iar în acest răstimp am definitivat „Amantul Colivăresei”. Dacă m-a exasperat așteptarea? E posibil. Aș vrea totuși să cred că scrisul a însemnat și înseamnă foarte mult pentru mine, mai mult chiar decât publicarea, promovarea și eventuala recunoaștere prin premii – cele două romane au luat niște premii naționale relativ importante. Publicarea lor și ce a urmat au avut asupra mea, într-adevăr, un efect stimulant. Aș spune însă că mi-au hrănit mai ales niște iluzii cu privire la statutul meu de scriitor român în epoca postdecembristă. Aș apăsa spunând: niște iluzii deșarte, de care din fericire am reușit să mă dezic, să-mi dau seama cum stă de fapt situația, după doar câțiva ani, prin '96-'97. Am înțeles cred, atunci, că scrisul e singurul meu bun, poate cu atât mai durabil cu cât nimeni nu mă plătește și nu-mi oferă nici un privilegiu pentru munca investită în cărți, așa încât se cuvenea să-i mulțumesc lui Dumnezeu că am reușit să le scriu și că mi-au ieșit așa cum am visat, iar apoi să-i

mulțumesc pentru că am reușit să le public. Intrasem în joc pe când jocurile erau deja făcute. Prin '95, mi-a apărut o recenzie elogioasă în „Le Monde des Livres” și Alain Paruit a luat legătura cu editura Nemira, exprimându-și dorința de a traduce „Amantul Colivăresei”. În câteva luni însă, toată povestea asta s-a sistat. Aveau să treacă aproape douăzeci de ani până ce cartea să poată fi tradusă pentru a apărea la o editură din Franța. Repet: altele erau prioritățile și jocurile erau făcute. În pofida oricăror aparențe sau evidențe am rămas și continui să fiu pe dinafară. Și iarăși, repet, mulțumesc lui Dumnezeu că s-a întâmplat așa. După ce mi-am asumat statutul de scriitor liber profesionist, altă iluzie, dar de cu totul altă consistență decât cea privind recunoașterea, promovarea și eventualele privilegii ce ar decurge de aici, după aceea așadar, mi-a fost mult mai greu. Un greu despre care acum sunt sigur că a fost benefic scrisului meu și totodată rima și rimează cu viața mea de dinainte de a-mi asuma acest statut, frizând la o adică nebunia. Viața mea cu absențe greu de colorat, cu zone albe, nedefrișate, cum o numești s-ar rezuma cam așa: La nouăsprezece ani am ieșit din liceu și am intrat direct în câmpul muncii, în fabrici și pe șantiere: Policolor, Uzinele 23 August, Șantierul Centrului Civic, Tipografia Universul... Asta între ani 1973 și 1990, iar între timp, în jurul vârstei de treizeci de ani, pe la începutul anilor 80, m-am trezit că vreau să scriu. Existau desigur niște antecedente...

- Cum a apărut dorința de a scrie? Erai copil născut „într-o casă cu cărți”... Au fost și cărți care te-au însoțit în drumul tău? Cum s-au numit ele?

- Faptul că m-am născut într-o casă cu multe cărți de literatură și că părinții mei scriau și citeau a însemnat desigur mult pentru destinul meu de scriitor. Nu foarte mult însă. Dacă aș fi ascultat de părinți n-aș fi ajuns scriitorul care sunt și, într-un anume sens mi-ar fi fost mai bine. Un bine la care aspiră de fapt orice om normal, însă eu am o anume doză de anormalitate pe care n-am decât s-o iau la pachet cu felul meu de a scrie, cu ideea mea despre literatură și de a mă integra în mediul literar. Cât au trăit părinții mei, ziaristi cu veleități literare la vârsta lor, am publicat câteva romane pe care ei nu le-au citit. Au încercat, dar nu le-au plăcut. Nici cele două foste soții ale mele nu m-au citit și nici cei doi copii. Gândindu-mă acum, stimulat de întrebarea ta și privind înapoi, aș spune că dorința de a scrie a apărut într-o primă fază independent de cei din jurul meu, care la o adică o priveau ca pe o ciudățenie, o nebunie, o pierdere de vreme etc., mai ales că nimeni nu mă plătea pentru așa ceva, iar într-o a doua

fază s-a legat de cei din jurul meu, deoarece ei alcătuiau lumea căreia mă străduiam să-i dau o anume expresie în romanele mele. Cum foarte frumos spui, au fost cărți care m-au însoțit în drumul meu. Foarte multe cărți. Bună parte din ele nu le mai țin minte și trebuie să s-au sedimentat undeva în adâncul subconștientului dimpreună cu o sumedenie de trăiri, sentimente, senzații, obsesii, din care-mi extrag materia primă a scrisului. Mai ușor de ținut minte sunt autorii, iar dintre autorii români citiți cândva, în tinerețe, parcă ți-am mai spus, îmi amintesc de câteva volume de poezie ale unei poete care m-a impresionat foarte tare, Lucia Negoită... Apoi, au fost și sunt autori precum Tolstoi, Joyce, Kafka, Flaubert, Faulkner, John Steinbeck, Garcia Marquez, Vargas Llosa, Philip Roth și alți zeci asemenea lor și pe urmă scriitorii români, poeți și prozatori șaptezeciști mai ales, pe care la vremea respectivă, a tinereții mele i-am citit avid, cu sufletul la gură, dat fiind că vroiam să ajung scriitor, asemenea lor. Din cărțile lor am învățat să scriu, dar m-am format ca scriitor prin viața pe care am dus-o, chit că o parte din viața asta au însemnat cărțile. Am reținut o formulare dintr-o carte monografie intitulată „Istoriile periferiei – Mahalaua în romanul românesc de la G.M. Zamfircu la Radu Aldulescu” de Georgiana Sîrbu, care zice așa: R.A. s-a format ca scriitor spărgând sodă cu barosul la Policolor... Mi se pare foarte exact și fericit spus, iar dorința de a scrie a apărut într-o oarecare măsură și de acolo, din munca și efortul acela și alte munci și eforturi asemănătoare, către care am avut o anume predispoziție, în pofida unei repulsiu firești. Munca fizică abrutizează, e adevărat, îți taie pentru o vreme chef de scris, și totuși. S-ar zice că revoluția, ruptura din decembrie '89 m-a scăpat, m-a scos din sânul țărănimii muncitoare în care am subzistat 17 ani, cei mai frumoși ani la o adică din viața unui om, tinerețea mea în definitiv. A fost greu, ca un soi de pușcărie, dar vreau să spun că a fost o glumă față de ce a urmat, când scriitor fiind am fost liber să mor de foame și sub cerul liber. Comunismul, pe lângă munca aceea grea, mi-a dat un acoperiș sigur deasupra capului și tainul subzistenței, în vreme ce postcomunismul nu m-a mai ajutat cu nimic și mă refer aici la un sistem cultural care a dus de răpă atât literatura cât și statutul social și material al scriitorului. Nu mai insist: am tot disecat și analizat fenomenul în presa culturală, și din perspectiva situației mele și la modul general.

- A fost o luptă cu timpul / împotriva lui, ca o revanșă, deși nu cred că un scriitor își dorește neapărat ...revanșa omului

obișnuit. Ai luat premii, ai apărut în celebrele liste, articolele din istoriile literaturii te-au pus într-un anume loc. Un superlativ de tipul „Radu Aldulescu este cel mai important prozator apărut la noi după '89” nu e ușor de dus pe umeri. Cum te vezi între colegi, privit și de lupii tineri, în uneori atât de dezamăgitoare lume literară?

- Am simțit adesea ceea ce tu numești luptă cu timpul și împotriva lui. În răstimpurile de luciditate și pace lăuntrică însă, pe care mă strădui să mi le apropiez și le vreau mai lungi și mai persistente, înțeleg că această luptă este efectiv o iluzie, un zbucium pierzător de suflet mai exact. Timpul e cel care ne-a fost dat și facem din el ceea ce ne-a fost dat să facem. La tot acest dat se adaugă desigur strădania noastră spre a ne duce crucea, care și ea ne-a fost dată pe măsura puterilor. Tot acest ansamblu s-ar cuveni să vizeze mântuirea. Scopul și sensul vieții așadar, al timpului care mi-a fost dat, este în ce mă privește supraviețuirea și mântuirea prin lucrul meu de zi cu zi, în care scrisul ocupă un loc tot mai important, mai cu seamă de treizeci de ani încoace. Nu cred că aici ar fi loc pentru vreo revanșă, deoarece tot parcursul respectiv, am înțeles tot mai bine pe măsură ce am înaintat pe el, presupune o smerenie asumată în permanență, fără de care totul s-ar duce de răpă. Filozofia mea de viață pare cumva alambicată, emfatică și totuși se potrivește foarte mult omului obișnuit, pe care-l invoc, dacă am înțeles, în contrapondere cu scriitorul. Mai mult sau mai puțin conștient la fel trăiește și omul obișnuit, eventual credincios, creștin... Din acest punct de vedere și din altele pe care nu le mai înșir aici, dintotdeauna m-am dorit un om obișnuit. Cărțile mele sunt pline de oameni obișnuiți, care au momentele lor de spectaculos în viață, cum se întâmplă altminteri și-n realitate. Am devenit scriitor, aș zice, printr-un miracol, când viața mea se așezase pe un cu totul alt făgaș. Atunci m-am despărțit cu oarecare regret-nostalgie de acel făgaș și de omul obișnuit care fusesem, și totuși nu cred să mă fi despărțit niciodată definitiv. Superlativul pe care-l invoc a funcționat o vreme, dar pe urmă n-a mai dat bine, deoarece cel mai important prozator apărut după '89 nu era promovată prin traduceri, spre deosebire de alții, n-avea nici un fel de privilegii, n-avea vilă, casă de vacanță, iar uneori nici o cameră unde să scrie, trăia la limita subzistenței, iar după toate astea avea și mari obiecții asupra unor elite culturale naționale de primă mână. Pe scurt, statutul material și social, derivând cumva din atitudinea sa față de niște personalități ale sistemului, care se cer linse îndelung sau în cel mai rău

Cărțile mele sunt pline de oameni obișnuiți, care au momentele lor de spectaculos în viață, cum se întâmplă altminteri și-n realitate. Am devenit scriitor, aș zice, printr-un miracol, când viața mea se așezase pe un cu totul alt făgaș.

Colocviile Argeşului

Interesul și criza idealurilor

caz lăsat-n pace să-și rumege gloria și privilegiile enorme în tihnă, nu cadra și nu rima cu acea titulatură-superlativ, care i s-a pus la un moment dat poate în nădejdea că el se va conforma... Foarte recent chiar, cineva mi-a spus, transmițându-mi de fapt ce gândeau alții din suprastructura sistemului, care altminteri nu se prea deranjează să mă bage în seamă: ești prea negativist. N-am cum să fiu pozitivist văzând ce se întâmplă în sistemul cultural și editorial. Cum-necum, acest sistem a distrus sistematic vreme de douăzeci de ani literatura și scriitorul, punând în locul lor te miri ce... Iarși nu mai insist, deoarece am analizat îndelung și acest fenomen cu iz de genocid la care așa-zisele elite culturale naționale au pus umărul, și-au dat obolul, în schimbul privilegiilor care se văd. Am mai spus, repet, necazul cu intelectualul și omul de cultură român, aflat desigur în siajul clasei politice, este că, precum curva, s-a dus cu cine l-a plătit mai bine. A dat cum se spune onoarea pe rușine, acum cred cu mai multă tragere de inimă chiar decât pe vremea comunismului, și astfel am ajuns în dezastrul cultural, social și economic în care ne aflăm. Spunând adică lucruri de genul asta, chiar și într-o presă culturală de tiraje confidențiale, obligat mi-a fost anulat superlativul respectiv.

Între colegi, mai ales între cei la care țin, puțini altminteri, mă văd bine, mai cu seamă că am ocazia să-i văd destul de rar, la câteva luni sau mai mult. Sunt și din cei care nu mă cunosc mai îndeaproape, căroră le-ar da mâna să mă invidieze pentru niște presupuse privilegii ale statutului meu de scriitor... Cum să comentez? Eu unul nu invidiez pe nimeni absolut, nu m-aș vrea în pielea nimănui, oricât de glorios sau bogat.

Lupi tineri, mă rog, prea puțini sunt în vremurile astea căroră să le fi dat colții să poată mușca, și totuși ei au impresia, li se dă această impresie că mușcă. Există, după cum bine știi, tineri scriitori de top, cu două-trei romane care s-au tradus instantaneu în 5-6 limbi. Nu știu dacă știi, dacă i-ai citit cumva, dar ei sînt praf și pulbere. Există de asemenea tineri scriitori, sau mai vârstnici, vezi Șerban Tomșa, sau Cristian Meleşteu, de certă valoare, intens obscurizați, atât de critici cât și de felul cum sunt editați-promovați. Există așadar un haos al valorilor, care patronează ceea ce tu numești dezamăgitoare lume literară. Dezamăgitor este în primul rând statutul social și material al scriitorului de la noi. Ori de câte ori arăt cum s-a ajuns în această situație (există niște responsabili-vinovați în această lume culturală și ei au niște nume) sunt într-un fel sau altul marginalizat. Mai mult chiar, aflu că de fapt mă automarginalizez, ceea ce n-ar fi de altfel prea departe de adevăr.

Interviu realizat de
LUCIA NEGOIȚĂ

(continuare în numărul viitor)

Dacă mediul social îl schimbă pe om sau dacă omul este cel care schimbă societatea, reprezintă o nesfârșită controversă. Prezentul, de exemplu, se confruntă cu un exces al ideii de pragmatism, manifestat în primul rând în viața publică, dar extins cu dezinvolură și asupra vieții private. Specialiștii spun că în substratul acestui pragmatism social s-ar afla disprețul accentuat față de principii, indiferența față de valorile constante (tradiționale) și, nu în ultimul rând, criza idealurilor. Acest context este realmente nefavorabil ideii de perfecțiune, căutare și răbdare de a ajunge la (un) ideal și mai ales de a ajunge la el în condiții oneste/morale/umane. Psihologii vorbesc deja de un *abandon al personalității* și spun că scopul omului în post-modernitate este obținerea și întreținerea unei autonomii ideologice și emoționale individuale. Omul zilelor noastre se crede mai puternic decât ceilalți, mai îndreptățit ca alții, mai bun ca aproapele său. Competitivitatea aceasta îl motivează paradoxal, în permanență, deși este lansată pe principii greșite. Preocuparea lui constantă, obsesivă, este aceea de a atinge un succes imediat, de a vâna un avantaj, de a obține *profitul personal*. Viața devine astfel un comerț al intereselor în care *folosul* și *câștigul* ocupă vârful priorităților. Chiar *ideea valorii*, spunea cândva Eminescu, *este foarte relativă, căci fiecare o măsoară după interesul său*. Acest lucru a fost și este valabil și în contemporaneitate. Interesul știe să obțină, e ambițios, perseverează. Mai mult decât oricând în zilele noastre *interesatul* este o tipologie vizibilă, proliferativă, uneori chiar agresivă. *Interesatul* se crede un personaj hiperrealist, face ușor abstracție de ceilalți, acceptă orice mijloace care îl duc spre scopul său, trece fără scrupule de la o viziune la alta și, dacă este nevoie, de la o stare la alta. E ușor, se mișcă rapid, caută căile ocolite și simte punctele vulnerabile ale situației pe care negreșit o speculează. *Își vede interesul* sau *și își face interesul*. Nu este genul care umblă cu *oglindea introspecției* în buzunar. Este pragmatic, judecă exclusiv în funcție de utilitatea practică și asta înseamnă o *cuantificare* din mers a gesturilor, a relațiilor, a gândurilor. Auzim des vorbindu-se în jurul nostru de *comportament din interes*, de *prieteni din interes*, de *conflict de interese*, de inși care se pot atinge sau nu se pot atinge de *interesul altuia*. Observăm oameni care își schimbă atitudinea în funcție de interese. Vedem interese de *unică folosință*. Auzim despre interesul devenit ideal. Aici trebuie să fim mai atenți, ca să nu trăim (într-o) confuzie. Interesul este intrinsec firii omenești și are, categoric, și o conotație pozitivă. Preocuparea de a cunoaște, râvna de a înțelege (un lucru/ o stare/ un om), dorința de a aprofunda, toate au la bază într-un cuvânt (aceiași) interesul. Orientarea de acest tip, activă și susținută, (în)spre miezul lucrurilor este o calitate indiscutabilă, pe care puțini o mai posedă. Chiar și abilitatea de a inocula altcuiva atracția față de un lucru intră tot în starea de grație a interesului. De asemenea, se declară nevinovat interesul inimii, dar acolo, cum spune o vorbă din bătrâni, *norocul face jocul*. În societate însă interesul *face și desface*. Din lipsă de caracter, din slăbiciune și uneori chiar din sărăcie, mulți dintre semenii noștri devin servanții umili ai intereselor. Dacă ne referim la confortul social ne amintim că unii istorici consideră și crizele economice drept fenomene care *au rolul de a preveni crizele de ideal*. Altfel spus, e ideal să avem idealuri, ca o ironie a istoriei, fiindcă, social vorbind, acest lucru este o realitate perpetuă. Republica platoniană e încremenită în proiect încă din antichitate. Politica, scria Paler, *nu are principii, are numai interese*. Marile idealuri, religioase/naționale/rasiste/eurocentriste, sunt în viziunea istoricilor niște eșecuri sonore. Václav Havel medita (în apropierea morții sale) asupra constatării că *idealurile emanate din spiritul creativ și din gândirea critică, au devenit o povară și un lucru de luat în răs*. Cunoscutul politician sublinia diferența între ideal și iluzie,

regretând faptul că omenirea a înlocuit cu repeziciune idealul prăbușirii comunismului cu iluzia calculului cinic, cu iluzia profitului rapid, cu iluzia că toate celelalte lucruri în afara câștigului material sunt de fapt iluzii. Psihologia omului post-modern, în schimb, e stăpânită tot mai accentuat de cultul bunăstării. Criza de ideal comun se oglindește perfect, la nivel mondial, în criza de ideal individual. Cu cât auzim mai des expresii de genul: angajatul ideal, partenerul ideal, vacanța ideală, familia, slujba, casa și mașina etc. – idealul se închide în el însuși, se depărtează, iese din context. Ne confruntăm cu un fel inedit al *dezmembrării* ideii de ideal. Filozofia spune că are și el/conceptul, partea lui de vină - e (prea) teoretic, se referă (doar) la gândire, e spiritual, e *imaterial*, nu poate exista decât în mintea noastră și prin urmare este veșnic intangibil. Nu se poate proba. Mai rău, sfârșește în autosuficiență și în mulțumire de sine, îl face pe om să stagneze, îl trece în rutină, îi deturneză chemarea, ucigând astfel singura plăcere de durată a vieții. Idealul este făcut parcă să meargă mereu înaintea noastră, să ne deschidă drumul ca o călăuză, să joace fantasmagoric ca o fata morgana. Noblețea idealului neatins este de fapt noblețea vieții adusă ofrandă.

Mai avem idealuri? Câți dintre noi mai au puterea, răbdarea și încrederea să lupte cu/pe/ pentru ele, nu se știe precis, dar trebuie să recunoaștem că fiecare dintre noi am putea face un exercițiu de apreciere/de identificare a *gradului de disoluție a coerenței* proprii vieți în lupta cu această *idee*. Puțini, din ce în ce mai puțini, știu să se orienteze conștient/ metodic/fără abatere spre o direcție unică și să(-și) sacrifice timpul tot *aceleia*. Timpul și pasiunea. Să cristalizeze un scop și să nu se despartă de el decât în moarte și poate nici acolo. Teologii și filozofii vorbesc insistent de cele *10 idealuri ale omului universal* care alcătuiesc *stindardul valoric al umanității* pe care îl avem fiecare în sinele nostru și fără de care ființa noastră nu ar fi niciodată împlinită/deplină/totală. Ele sunt *iubirea, cunoașterea, forța, binele, adevărul, frumosul, libertatea, dreptatea, unitatea, absolutul* - care

cumulează *perfecționarea/desăvârșirea/integritatea/totalitatea*. Dacă atingem aceste idealuri/scopuri nobile ale vieții, abia atunci ne armonizăm într-o manieră superioară („etica armoniei”), cu noi înșine în primul rând, dar și cu toți ceilalți, indiferent de statutul și de performanța lor. Idealul este o flacără vie, un foc aprig, o lumină care poate să deruteze, să *înfricoșeze*. Doar creatorii se mai apropie de ideal imitând la scară redusă creația *ideală* a lui Dumnezeu, unică, meritorie, inimitabilă. Posibilă în cer, nu pe pământ. Aici probabil nu există decât un singur ideal, numit inspirat de Stanislaw Jerzy Lec, *idealul sclavilor* – acesta ar fi un *târg unde sclavii ar putea să-și cumpere stăpânii*.

Criza de ideal comun se oglindește perfect, la nivel mondial, în criza de ideal individual. Cu cât auzim mai des expresii de genul: angajatul ideal, partenerul ideal, vacanța ideală, familia, slujba, casa și mașina etc – idealul se închide în el însuși, se depărtează, iese din context.

Poeți prin mîzgă: fiecare spre moartea lui

.... Mîzga cădea peste noi în oraș
din cer, de pe zidurile Turnului cu Viespi:
pielea făcea solzi sub atingerea sa răioasă,
ne tîram cu ei pe coridoare, prin cafenele și-n
odăi precum reptilele printre grohotișuri.

Purtam cărți în genți și ziare din capitală
cu versurile noastre ciopârțite;
aveam pe cămăși pete și broderii: purpura fluturilor
de pe felinare și borhotul Miezului de Noapte.
Mîzga se rotea în jurul capetelor noastre
precum funiile de ștreang și ne șoptea:
„În Sătmar¹ nu se va naște nici un poet...
Pe paturile lui de fier se zvârcolesc femei sterpe:
viespii cu aripi forjate din Turn le ademenesc auzul...”

Eram străini în oraș:
Dorin Sălăjan² venise din Sărvăzel;
Alexandru Pîntescu³ era născut în Zalău;
Ion Baias⁴ avea părinții moroșeni în Vetiș;
Ion Vădan⁵ era din Gelu;
Ion Ghiur⁶ din Păulean;
George Boitor⁷ se născuse în Supurul de Jos;
Paul Grigore⁸ în Cămărzana;
Emil Matei⁹ în Apa...
Știau să pună monezile pe ochii morți ai
fântânilor; țineau fierul de călcat al lui Lautreamont
alături de pâinea cea de toate zilele; înghenunchiau să
ridice de pe trotuar puii de cuc căzuți din felinare;
știau la ce visează pivnițele de sub blocuri...

Vocile lor prin mîzgă:
„Ce se mistuie în piatra zidurilor:
monograma sau litera?...”
„În Sătmar numai în capul lui Ion Baias sunt
felinare: să ne luăm după fluturii lor smintiți?...”
„Barbarii lui Kavafis sunt singura soluție!
Ei cumpără berea și orașul prosperă: hai, scoateți-vă
muierile sterpe din case...”
„Unelțiți, unelțiți:
e ora viespilor din Turn, ascundeți fagurii de miere...”

Nu ne grăbeam acasă la neveste sau
la birourile de funcționari ai Turnului cu Viespi.
Până la glezne, până la brâu
mîzga ne însoțea: o întindeam pe paginile poemelor
precum untul pe pâine; intra în noi ca și votca
cu globul ei fosforescent în care îngerii ne așteptau
răbdători: oglindă contra oglindă...

și gâtul ca un ștreang și ne șoptea:
„Nici un poet nu se va naște în Sătmar –
unii vor veni aici doar ca să moară,
alții vor pleca repede să-și găsească moartea în altă
parte...”

Dintre ei au venit doar ca să moară aici:
Dorin Sălăjan, Emil Matei, Ion Baias, Ioan Bran¹¹...
Ceilalți au plecat degrabă să moară în altă parte:
George Boitor, sub roțile trenului la Ploiești;
Ion Ghiur, într-un spital din Timișoara;
Paul Grigore, hăituit de securitate la București;
Alexandru Pîntescu, moare sărbătorind
Sfintele Paști la Vatra Dornei;
Ion Vădan la Cluj, sperând să redreseze editura
„Dacia”;
Petru Bran¹², primul poet al **Mărgăritarelor**¹³ românești
din Sătmar, se stinge în spitalul de nebuni de la Budapesta;
Dariu Pop¹⁴, moare la Cluj, izgonit de partidele politice
din învățământul județului;
Sfura Dumitru¹⁵, ale cărui versuri le cânta Eminescu,
nici nu mai ajunge din Vezendiu în oraș, ci moare
la Oradea ...

Le-am pus tuturor plăci comemorative pe
case și străzi:
în literele lor dansează flăcări
flăcări ies noaptea pe străzi și dansează
și aprind felinare în orașul unde nu există felinare.

Îi mai aud eu care i-am însoțit prin mîzgă:
„Doamne, nu e mîzgă, ci găinaț de buhă...”
„Dacă am pleca toți din mîzga de sub Palatul
Administrativ?...”
„Turnul cu Viespi horcăie ca un gât rețezat,
cum ne-a avertizat Apollinaire...”
„Ce vor face guvernării și ispravnicii din Turn
fără orăcăitul nostru...?”
„Fără viespi, cum ne vor stăpâni auzul...?”

Încă îi mai însoțesc, încă mai cobor cu ei
prin orașul de sub Turnul cu Viespi
– unde se intră doar cu talanți pentru slavă
și unde târfele dregătorilor sunt
cuvioase și sterpe șef de birouri –
Încă îi mai țin în cenușile Ochiului meu Orb,
încă nu-i las să plece de tot fără urme
cu ochii lor vād prin mîzgă
cum năvălesc viespii din Turn în Sătmar
și se așază pe miera noastră cea de toate zilele...

Note:

1 Numele vechi, **Sătmar**, pentru **Satu Mare** a fost susținut de N. Iorga
într-o scrisoare din 1922 către Anton Davidescu, fondatorul ziarului „Satu
Mare”: „... Mențin că numele bun e acela pe care-l dă poporul: *Sătmar*”.

2 Poet (n. 1948 - m.2005);

3 Poet, eseist, traducător (n. 1947 - m.2003);

4 Poet (n. 1950 - m. 2005);

5 Poet, editor (n. 1949 - m.2012);

6 Poet (n. 1938 - m. 2012);

7 Poet (n. 1934 – m. 1976);

8 Poet, eseist (n. 1952 – m. 1989);

9 Poet (n. 1947 – m. 2001).

10 „Mîzga” era porecla lui **Ștefan Mîzgă**, fiul cu destin de fugar
(„*Stephanum Weida profugum ex Moldavia*”) al voievodului Ștefan Lăcustă
(1532-1540), urmaș al lui Ștefan cel Mare. Pretendentul la tron se stabilește
în cetatea Sătmar și primește în stăpânire pământurile pustii ale satului
Hodișa pentru servicii aduse Casei Habsburgice. Moare aici, sărac și
părăsit, în 1594.

11 Poet autodidact, a scris paralizat pe pat 23 de ani (n. 1942- Bârsăul
de Jos, m. 1988).

12 Protopop și dascăl în Satu Mare, – fondează prima catedră de limba
și literatură română (31 dec. 1862) în oraș și „*Societatea de lectură a
elevilor români*” (n. în Tohat, Sălaj, 1821 – m. în 1877).

13 Primul volum, tipărit în limba română (titlu întreg: „**Mărgăritare
său sentimente poetice; filosofico-moralo-estetice**”) în oraș, Satu Mare,
1874.

14 Revizor școlar în Satu Mare, poet, pictor și autor de piese de teatru.
A înființat reviste de cultură (*Țara de Sus*, 1921) și a organizat
învățământul românesc din județ.

15 Poet, președinte al „*Societății de lectură*” a studenților din Oradea
Mare. Poeziile sale au devenit cântece: „*La vinu*” era dintre cele preferate
de M. Eminescu (n. 1831 – m. 1858).

Încă îi mai țin
în cenușile
Ochiului meu
Orb,

încă nu-i las să
plece de tot fără
urme

cu ochii lor vād
prin mîzgă

cum năvălesc
viespii din Turn
în Sătmar

și se așază pe
miera noastră
cea de toate
zilele...

„Am un bar în suburbiile Someșului, îi amăgesc.
Acolo vin plutașii și barcagii, vânzătorii de sare,
acolo beau ceață și vând ceață femeile ceții...”
„Al dracului Ochiul Orb al lui Vulturescu, râde
Alexandru Pîntescu. Să ne salvăm prin coridoarele și
firidele lui șapte zile și șapte nopți:
prin cenușile lui încălțările noastre de zece ocale
sunt ca un șnur de mătase...”
„Azi am lăudat pe mai-marii zilei în ziare,
ni se confesează Dorin Sălăjan. Mă pedepsesc și scuipe
în ochiul meu din pahar”
”Îmi vine să mă fac piatră în zid, suduie
Ion Baias, să aștept nebunul cetății să mă smulgă
și să mă azvârle în capul Generalului din Turn!...”

Rătăcesc prin mîzgă¹⁰ zile și nopți...
Limpid și răioasă mîzga ne împresura umerii